

Borgerlige rigsdagsmænd fra 1660.

Ved **Frederik Barfod**.

(Fortsat fra 3 R., B. IV).

Lundt (Jörgen Lavritsen),

1ste rigsdagsmand for Nykøbing p. F., findes ikke hos *L. P.*, men hos alle de andre; deltog ifølge *P. V.* og *R.* i alle gejstlighedens og borgerskabets fællesandragender såvel som i de særlige fynske, underskrev både *H. T.* og *E.* og tilsagdes til arvehyldingen.

Jörgen Lundt var en søn af *Lavrits Hansen* i Nakskov, sædvanlig kaldet Lars Skriver, og *Margrete Olsdatter* (vistnok † 1624)¹⁾. Faderen „blev i slutningen af 1624 eller i begyndelsen af 1625 borgmester i Nakskov, efter at han i forvejen havde været rådmand“²⁾. „Rimeligt er det, at Laurids Skriver har fået stillingen som skriver ved Halsted amt omtr. samtidig med Nikkel Lundts [se nedenfor!] ansættelse som slotsskriver ved Nykb. slot, og dygtige folk har det været, for dronning Sofia var selv hjemme“³⁾. [Mulig vare de tillige, hvad jeg næsten skulde mene, tyskfødte, og altsaa hendes landsmænd.] „Moderen var måske en Lundt, efter hvem sønnen har taget tilnavnet; i alt fald ved jeg, at hun havde haft en broder, som hed Hans Lund“⁴⁾. [Mig synes det imidlertid sandsynligt, at faderen selv bar navnet Lundt.] — „Lavrids Skriver giftede sig efter Margretes død med *Katrine Jostdtr.* [jd. 28/6 50], der siden som enke stadig kaldtes Katrine hr. (!) Lauridses“⁵⁾.

Af sit 2det ægteskab havde Lavrits Hansen følgende tre døtre [der altså bleve Jörgen Lundts halvsystemre]: *Margrete Lavritsd.* (jd. 6/6 58); * 1) 9/6 1643 Karsten Lyes i Nakskov († 10/12 45); * 2) i Nysted 1647 Jörgen Kristensen, dengang slotsskriver på Ålholm († som borgmester i Nysted 1655; skiftet begyndt 26/6 efter forudgående registrering); — 2) *Katrine Lavritsd.*, * Sören Tomsen på Mel-

¹⁾ Provst *I. Barfod* 6/9 1892, kordegn *V. Holm* 26/9, 8/11 og 10/11 1894. —
²⁾ *V. Holm* 26/9 94. — ³⁾ *samme* 19/12 94. — ⁴⁾ *samme* 26/9 94. — ⁵⁾ ssteds og 19/12 94.

toftgård (jd. i Nakskov $\frac{3}{2}$ 52); — 3) *Sara Lavritsd.* (jd. $\frac{13}{12}$ 40), * Peder Jörgensen Hammer i Nakskov (jd. $\frac{16}{4}$ 41¹).

En broder til borgm. Lavrits Hansen var borgm. Nikkel Hansen Lundt i Nykøbing († $\frac{7}{3}$ 1630), * Margrete Mechlenburg, hvis datter Anna Nikkelsd. L. (f. $\frac{19}{11}$ 1605. † $\frac{29}{10}$ 85) var * ¹) Daniel Faber, enkedronning Sofies kansler, * ²) Henning Arnissæus, Kristian IV.s livmedikus, * ³) $\frac{27}{6}$ 1647 Jörgen Witzleben, prof. theol. i Sorø²); — og hvis ene søn var den bekendte dygtige borgm. Hans Nikkelsen Lundt i Kbhvn*), der altså var en kødelig fætter til vor Jörgen Lundt; — medens en anden søn: „Oluf Nikkelsen Lundt, † som rådmand i Nykb. i slutningen af tretierne, var den første af de fire mænd, som den mærkelige Karen Andersd. Skytte (livlæge Anders Nielsen Skyttes eneste efterladte barn) gjorde ende på“³). — En anden broder til borgm. Lavrits Hansen „var måske Peder Hansen (Lundt), fhv. tolder og byfoged i Nykb., fader til Karen Pedersd., som var * ¹) rådmand Hans v. Westen i Nysted, * ²) præsten Povl Nielsen Danckel, hvis enke hun også blev“⁴).

„Jeg [o: V. Holm] har en note fra „tegnelser“ af $\frac{28}{2}$ 1628, ifølge hvilken der udgik skrivelse til Jost Høg om at udvirke, at to borgmestersønner, *Otto* og *Jörgen Laursen*, kunde komme paa den adelige skole i Soer, så snart der kunde skaffes plads. Faderen **hed** Laurids Skriver (han må altså dengang være død). Her er ingen tvil, det er Jörgen L. Lundt og hans ældre broder Otto“⁵). — „Det kan gerne være, at Laurids Hansen og i det hele familien har haft lidt store fornemmelser, mulig troende sig henhørende til adelskabet. I det mindste ved jeg med vished, at den gren, der levede her i Nykb., førte et skjold, der så helt adeligt ud, og som den dag i dag kan ses på opgangen til prædikestolen. Her ses på de tre fyldinger, den udvendige side, tre navne i følgende orden oppe fra: H. N. S., A. N. D., O. N. S.,

¹) *I. Barfod* $\frac{8}{11}$ 94, *V. Holm* $\frac{19}{12}$ 94. — ²) *Worm* I. 40 og 293, II. 611 og III. 29; *Hundrup* „Doct. theol.“ s. 25-26; *Rørdam* „Saml. og Stud.“ I. 529; *V. Holm* $\frac{19}{12}$ 94. — ³) *V. Holm* $\frac{19}{12}$ 1894. — ⁴) ssteds. — ⁵) *V. Holm* $\frac{26}{9}$ 1894. — *) Om ham se *O. Nielsen*, „Kbhvns Hist.“ III. 213-14, IV. 386-87 og m. fl. st.; *Rørdam*, „Saml. og Stud.“ I. 529.

hvad der åbenbart skal sige *Hans Nickelsen, Anna Nickelsdatter og Oluf Nickelsen* . . . med tre våbenskjolde malede under neden . . . Foroven to vesselhorn, et blå og et rødt, imellem disse en opstigende hjort, så kommer harnisket, så ridderligt, som kan ønskes, i brunlig farve. Selve hovedskjoldet er blå, ligeledes med en opstigende hjort . . . Tilstedeværelsen af disse våbenskjolde er vel ikke noget afgjort bevis for adelskab, ligeså lidt som at Laur. Hansens to sønner skulde optages på den adelige skole i Soer, for der var jo også borgerlig fødte drenge, men vist er det, at Jörgen Lauridsen Lundts stifmoder i Nakskov skifteprotokoller stadig kaldes *Katrine hr. Lauridses* . . . For fuldstændigheds skyld anføres, at i gavebrevet [udstedt strags efter Nikkel Hansens død] kalder enken og børnene den Nykb. borgm.: *ærlig og velforstandig* mand, nu salig Niclaus Hanssen, fordem borgmester“ osv.¹⁾

Altså blev der 1628 søgt om at få Otte og Jörgen Lundt i Sorø skole. Om Otte savne vi enhver senere efterretning. Om Jörgen ville vi håbe, at han virkelig er kommen i skolen og har haft gavn af den, men det første, vi atter høre til ham, er tyve år senere, er fra ²⁹/₅ 48. Da blev han optagen i købmandslavet i Nykb. og skrev i den anledning i lavsbogen: „Dette Offuenskrevne er mig cunt, Behager Jörgen Lauritzen Lundt“²⁾. Han synes altså at have været tilfreds med lavsartiklerne, men et andet synes ligeledes at turde fræmgå deraf: han har vistnok senere, som almindeligt i den tid, været i Tyskland for at lægge sig efter skrivning og regning („cunt“ — „Behager“) og således dygtiggøre sig som handelsmand.

Næste gang træffe vi ham dog i en helt anden stilling: ¹⁴/₁₁ 52 udgik der missive til Fr. Barnewitz, at nærværende Jörgen Laursen i Nykb. er antagen og bestillet til at have inspektion med gemakkerne og hvis der findes på Nykb. slot efter bestallingsbrevet³⁾; men den samme stilling havde allerede hans farbroder indtaget. — ²²/₁₂ 53 udgik et andet missive til Ove Skade, at Jörgen Laursen, „tilsynsmand på vort slot Nykøbing,

¹⁾ *V. Holm* ¹⁹/₁₂ 1894. — ²⁾ *I. Barfod* ⁶/₉ 1892. — ³⁾ Smålandske Tegn. 1652 nr. 41.

må årlig herefter, indtil vi derom anderledes nådigst tilsigendes vorder, af skriverstuen dør på slottet bekomme sin besolding¹⁾. — „1652 og 54 var han tillige byskriver, 1655 træffes han som byfoged og tolder ssteds; 1659 ses han at være borgmester, hvilket jeg antager at han blev 1657, og hvilken stilling han beklædte til sin død“²⁾. — ¹⁸/₁₁ 1660 var han en af de fjorten mænd (to herremænd, segs provster og segs borgere), hvem det blev pålagt at skaffe 1555 soldater indkvartering „blandt alle stænder i Låland og Falster, ligeligen at dele“³⁾. — ¹²/₈ 1661 fik magistraten i Nykb. ordre at tilholde Mårten Lavritsen at stille borgm. J. L. nøjagtig kvation eller deponere pengene i retten indtil sagens endelige udfald⁴⁾; men selve sagen kende vi intet til. — ²⁵/₁₀ 1662 udgik kommissorium i en sag „om nogen irring og tvistighed“ mellem Kr. Bastiansen på den ene side samt J. L. og rådmænd Hans Lange på den anden side⁵⁾.

Jörgen Lavritsen Lund jordedes i Nykb. kirke d. 20. marts 1665, „hvorfor enken skulde udrede 15 sldr., hvad hun ikke kunde, og pengene eftergaves hende ifølge stiftsøvrighedens resolution, fordi han havde tjænt både byen og kirken [måske været kirkeværge], og ringe midler skal have efter sig ladet. — Enken, *Lisbet Jörgensd. (Birch?)*, var datter af sogneprest Jörgen Kristensen i Nakskov, altså søster til hr. Gregers Rasmussens hustru Karen i Branderslev og hr. Jörgen Bangs hustru Ingeborg i Sandager“ [og et kødeligt syskindbarn til borgm. Jörgen Kristensen i Nysted, der var gift med hendes svigerinde Margrete Lavritsd.]. „Hun boede efter sin mands død en snes år i Nykb., men tilbragte sine sidste dage i huset hos sin søn Oluf i Væggerløse, hvor hun døde, vist i slutningen af 1690, begr. i Nykb.“⁶⁾ — Denne „hans efterleverske“ lod ⁹/₁₂ 1668 [!] for retten fræmstille alle nøgler til hans „lykkelser“ udi den gård, hun bebor, eftersom endnu udi boet og inden dets lykkelser består en del gods, kreditorerne til betaling udlagt“; nøglerne afleverede hun,

¹⁾ Smål. Tegn. 1653 fol. 77. — ²⁾ V. Holm ²⁶/₉, 1894. — ³⁾ Sæll. Tegn. 1660 nr. 305. — ⁴⁾ Falst. Miss. 1661, nr. 96. — ⁵⁾ Falst. Miss. 1662, nr. 84. — ⁶⁾ V. Holm ²⁶/₉, 1894, jfr. *Wiberg* III. 488.

for ikke videre at svare til udlæget; byfogden tog dem, men vilde ikke svare til gården eller noget deri værende gods¹⁾.

Af Jörgen Lundts og Lisbets børn kende vi følgende: 1) *Lavrits Jørgensen Lundt*, præst i Toreby 1678, † 1699, * Anna Rostrup, som først havde været gift med den berømte provst mag. Jesse Jessen i Nykb. (f. 1625, † 1675), dernæst med Lundts formand, mag. Anders Eriksen Stenkelstrup (f. 1640, præst i Toreby 1676, † $\frac{3}{4}$ 78)²⁾. — 2) *mag. Oluf Jørgensen Lundt*, f. $\frac{11}{8}$ 1652, kapellan i Branderslev $\frac{7}{6}$ 75, res. kap. i Nykb. $\frac{21}{12}$ 78, præst i Væggerløse $\frac{9}{12}$ 82, † $\frac{24}{12}$ 1730, * Dorte Jensd. Ravn (f. i Nykb. 1659, jd. ssteds $\frac{10}{3}$ 1740)*). — 3) *Elisabet Jørgensd. Lundt*, * 1) Mikkel Madsen Wibe (f. 1637, præst i Østofte $\frac{30}{7}$ 69, † 1670), * 2) Falentin Karstensen (f. 1642, præst i Østofte $\frac{20}{3}$ 70, † 1695); af deres børn blev datteren Anna Falentinsd. gift med sin faders eftermand Holger Jakobsen Tryde fra Skåne³⁾. — Men „der var vistnok flere børn efter J. L. L. Således begravedes ifølge skolebogen $\frac{18}{6}$ 56 Jörgen Lauritzens søn *Nickell*, og præsten Oluf Lundt i Væggerløse nævner et par gange sin søsterdatter Frederikke Amalie v. Andersen (ordet søster var dog dengang et rummeligere begreb end nu til dags)⁴⁾. — En *Jörgen Lundt*, som 1665-66 gik i Nykb. skoles 2den klasse, men 1671 blev dimmitteret fra Vordingborg skole, har vistnok også været rigsdagsmandens søn⁵⁾.

Svane (Oluf Hansen),

rigsdagsmand for Horsens, er oversprungen af *P. V., U. og L. P.*, opføres af *R.* kun blandt underskriverne på gejstlighedens og borgerstandens fællesandragende af 8. okt., så han sagtens

¹⁾ Falst. landst.-prot. 1668 fol. 35. — ²⁾ *Wiberg* III. 312. — ³⁾ *Wiberg* III. 697. — ⁴⁾ *V. Holm* $\frac{26}{9}$ 1894. — ⁵⁾ *I. Barfod*, „Falst. Gejstl. I. 266. — *) Af deres to sønner blev *Peder O. L.*, f. $\frac{1}{6}$ 1685, præst i Grevinge $\frac{21}{6}$ 1712, † $\frac{26}{12}$ 1738; af deres fem døtre blev *Marie Elisabeth O. L.* * $\frac{4}{7}$ 1701 mag. Joh. Kristoffer Suhr, præst i Nørrevedby og Alslev; *Anna Sofie O. L.* († $\frac{8}{11}$ 1749) * $\frac{26}{6}$ 1706 mag. Lorens Bildsøe, præst i Kettinge og Bregninge; *Margrete O. L.* (f. $\frac{15}{10}$ 1688, † $\frac{22}{11}$ 1744) * 1722 mag. Søren Eilertz, præst i Rødby og Ringsebølle (*Wiberg* I. 477, II. 87, III. 476 og 488, jfr. *J. J. F. Friis* I. 459-60, II. 19-20 og 59-61; *I. Barfod*. „Falst. Gejstl.“ I. 40, 266-70 og II. 185, 235).

sent har indfundet sig på rigsdagen; men han underskrev *H. T.* og tilsagdes til arvehyldingen; underskrev derimod ikke *E.*, som dog blev ombåren i hjemmene (han har måske dengang været indkaldt til det store lovnævn). —

Oluf Staby var en velhavende købmand i Ribe, gift med *Else* De havde to døtre: *Else Olufsd.*, * borgmester Peder Lambertsen i Ribe, og *Anna Olufsd.*, * Anders Madsen (Pors?), der allerede inden 1575 var borgmester i Horsens og døde som sådan $\frac{1}{5}$ 1601 (1606?)¹⁾. Men desuden havde de en søn: *Hans Olufsen Ribber*²⁾, som, rimeligvis på grund af sit svågterskab med Anders Madsen, allerede inden 1580 slog bo i Horsens, hvor han, senest 1582, var både rådmand og kirkeværge. Måske blev han borgmester 1586, men i hvært fald var han det $\frac{4}{1}$ 1590, da han trolovede *Anne Hansd.*, som han $\frac{9}{8}$ ægtede. Hun var en datter af den navnkundige kgl. historiegraf Hans Svaning, efter hvem hendes børn toge navnet Svane. — Hans Olufsen døde $\frac{2}{8}$ 1615, en uge før sølvbryllupet, men hans enke døde først $\frac{9}{10}$ 1634. De vare særdeles velhavende folk, og enken stiftede $\frac{29}{8}$ 31 et sygehjem for tre fattige enker, af „taknæmlighed mod Guds gode forsyn, som havde bevaret hende og hendes børn, da hun var flygtet for fjenden og opholdt sig på fremmed sted, indtil fjenden [Wallenstein] var borte, og de så kom med fred og sundhed hjem til land og hus.“ Sygehjemmet blev af folk kaldt „Svaneboligen“, eller „Himmeriges boder“, og hun vedligeholdte det selv til sin død, udsatte også hundrede speciesdaler til dets vedligeholdelse³⁾.

I sit tyvefemårige ægteskab havde Hans Olufsen og Anne Hansdatter syv børn, af hvilke dog to sønner døde som små. De øvrige vare: 1) *Else Hansd. Svane* († inden 1653), * ¹⁾ Lavrits Klemensen (f. i Vejle 1595, præst ssteds $\frac{25}{2}$ 1620, † $\frac{25}{11}$ 1623), * ²⁾ 1624 dr. Kristen Jensen Vejle (f. i Kbhvn. $\frac{24}{1}$ 1596, konrektor i Odense $\frac{10}{7}$ 1621, rektor ssteds $\frac{11}{12}$ 22, professor v. gymnasiet $\frac{*}{1}$ 23, præst i Vejle og Hornstrup $\frac{25}{1}$ 24, hofpræst $\frac{24}{1}$ 27, teol. prof. v. universitetet 29, påny hofpræst 30,

¹⁾ *Kinch*, „Ribe By“ II. 194, 238, 309, 572; *Fabricius*, „Horsens By“ s. 194. — ²⁾ *Fabricius*, s. 193-96 o. m. fl. st. — ³⁾ *samme*, s. 253.

† $10/1$ 35), * ³) mag. Hans Madsen Huusvig (f. 1619, præst i Hillerød $21/12$ 45, provst i Lyng-Frederiksborg herred 48, † 1670)¹); — 2) *Anne Hansd. Svane*, † 1660, * (1614?) Ernst Ernstsen v. Baden (skriver på Åkær senest 1613, borgmester i Horsens 1616-46, tillige kgl. renteskriver i Nørrejylland $14/10$ 29 samt (senest 1637) kgl. tolder i Horsens, † $21/11$ 56)*); — 3) *Oluf Hansen Svane*, om hvem de følgende sider skulle handle; — 4) *Hans Hansen Svane*, f. $27/3$ 1606, professor v. universitetet 1633, prof. og dr. theol. 1646, biskop i Sællands stift 1655, rigsdagsmand 1660, etatsråd, højesteretsassessor, præses i konsistoriet og titulær ærkebiskop 1660, † $26/7$ 68; — 5) *Anders Hansen Svane*, hvis skæbne er ukendt**).

Om **Oluf Hansen Svane** (også kaldet **Riber**) holde vi os helt igennem, som man vil se, nærmest til Fabricius, og det er kun lidet, som vi fra anden kant kunne tilføje. — Hans fødselsår kendes ikke, og vi have heller ingen efterretninger om hans barndom eller ungdom; men han må udentvivl have hørt til de ældste af børnene, siden han strags blev borgmester efter Jørgen Nilsen († 1629), og det, så vidt det kan ses, uden forud at have været rådmand eller have haft noget andet borgerligt hværv²). Han må sagtens ved sin dygtighed, sin formue eller sin fræmsagthed have vidst at gøre sig gældende. Han var handelsmand og skibsejer; af en kgl. skrivelse fra $5/5$ 33 fræmgår det, at han „også drev almindelig vinhandel“³); men 1643 blev et skib borte for ham, „der kunde lade 1600 tdr. korn“, har altså ikke været så helt lille, og „havde sin ganske ladning inde med rug“⁴).

¹) *Wiberg* III. 505, II. 101 og I. 391; *Bricka* „Biogr. Lex.“ VIII. 399-400. (Det er altså en fejltagelse, når *Lampe (Thrap)* „Bergens Stift“ I. 9. lader „Elisabet Svane, syster til ærkebiskop S.“ være gift med „borgm. Sten Friis i Kbhvn“). — ²) *Fabricius* s. 204, jfr. s. 200. — ³) ssteds s. 208. — ⁴) ssteds s. 208 og 437. — *) De havde fire sønner, alle præster: Lavrits v. Baden i Stovby og Hornum, Johannes v. B. ved Lunds domkirke, Ernst v. B. i Helsingborg, Jakob v. B. i Holbæk og Merløse, samt datteren Maren v. B., der var gift med den selvbjærgende, fædrelandsløse biskop Peder Winstrup i Lund. — **) *Pontoppidan* gør ham på stamtavlen i sine „Fundationer“ til borgmester i Ribe, men borgmester Anders Hansen Svane (Riber) i Ribe (f. 1601, † $12/8$ 1657) var en søn af hans morbroder, købmand Hans Hansen Svane (s. *Kinch* II. 193 og 431-32).

Vistnok var det i den anledning, at „borgmester, råd og byens 24 mænd ³⁰/₅ 43 bevilgede ham til hans skibsfor nødighed tre træer i Lindskov,“ der vel altså må have været temmelig store. Skoven synes dog allerede dengang hårdt medtagen, og fjorten år senere hedder det, at „den ganske ophugges: en del forhugne træer findes, dog utjænlige til andet end at brændes.“ Den er nu „omtrent aldeles forsvunden,“ men den lå i den nordvestlige del af bymarken¹⁾.

Oluf Hansen „var upåtvivlelig en dygtig mand i sin stilling, men stridbar, myndig, egenrådlig og noget vindesyg synes han også at have været“, siger Fabricius; og han godtgør denne sin dom ved en mængde uddrag af tingbøgerne, af hvilke det synes os at fræmgå, at han hværken agtede lov eller ret, for ikke at tale om billighed, så snart det gjaldt hans egen fordel, hvilken han som byens øverste borgmester havde rigelig lejlighed til at varetage. Snart havde han strid med en smed om et hestebeslag; snart klagede han over en oldermand, der „dog ikke vidste, hvori han havde forset sig imod ham;“ snart førte han sag om part i en skude; snart om noget malt, som han med en anden havde del i²⁾. Man finder da heller ingensinde, at han har givet en eneste hvid enten til kirke, skole, sygehus, de fattige eller hvilket som helst andet velgørende formål. Nu, dersom vi ikke havde görlige vidnesbyrd i modsat retning, var det jo dog ikke aldeles utænkeligt, at han gav med sin højre hånd, uden at lade sin venstre vide det. Om hans fuldbroder, ærkebispem, der så temmelig synes at have slægtet ham på, og som ligeledes havde et meget klart begreb om penges værd, vide vi jo dog, at han stiftede nogle legater.

²⁷/₃ 1632 æskede Oluf Hansen af byens borgmestere, råd og „24 mænd“ tilladelse til „at indhegne og lukke til sin jord den gyde i Borregade, som kaldes Badstugyde“, og det indrømmedes ham, dog kun „til nogen klagede derover“³⁾. — 1640 havde

¹⁾ Fabricius s. 7, 207 og 287. — ²⁾ ssteds s. 204, jfr. s. 447. — ³⁾ ssteds s. 204 (s. 232 står der imidlertid, at de 24 mænd „nægtede“ ham tilladelsen, „og han fik så ikke bemældte gyde.“ Hvad er det rette? Måske har 24-mændenes nægtelse gjort fyldest for en „klage“?

han tilforhandlet sig et stykke jord i Fiskergade, og $\frac{5}{6}$ s. å. tilbød han at overlade byen det imod at få et andet stykke i bytte; men „der må nok have været en hage derved,“ ti 24mændene vare ham atter imod og gave ham på tinge det svar: „Borgmester må gøre sig sit eget så nyttigt, som han bedst kan, men de vilde nok selv gøre byens forter færdige“¹⁾; og dermed måtte han lade sig nøje. Derimod bevilgede man ham $\frac{19}{4}$ 41 et stykke jord ved Gåsedam, „næst nord for hans have og toftejord,“ som han ligeledes havde bedt om²⁾. Man var ham altså ikke stadig imod.

Man må dog have fattet tvivl om hans fuldkomne pålidelighed som byens regnskabsfører, ti $\frac{8}{8}$ 43 fik lensmanden Erik Krabbe brev om snarest at gennemse de endnu ikke til forhør komne regnskaber for hospitalet, hvilket O. H. er forstander for³⁾. Hvis gennemsynet overhovedet er foretaget — de gode lensmænd vare jo ikke altid så rede til at efterkomme regeringens bydende —, har det dog ikke medført noget fuldt tilfredsstillende udslag. Dette skulle vi strags nærmere se, men forinden skulle vi mærke os, at 1648 klagede borgerne til kongen over, at O. H. til stor skade for sine medborgere og hele omegnen vilde tiltage sig eneret til at handle med hollænderne og de andre fremmede, som kom til byen. Således havde han nys forbudt en hollandsk skipper, som lå der, at sælge noget som helst til borgerne, uagtet han ikke selv købte noget af ham, og skipperen selvfølgelig lige så gerne vilde sælge, som borgerne vilde købe. Han beråbte sig her på et privilegium, som Kristian IV. havde givet ham, men det gik dog for vidt, og, hvad enten privilegiet så indeholdt eller ikke indeholdt, hvad han påstod, fik han $\frac{18}{6}$ gennem lensmanden Lavrits Ulfeld kgl. befaling til atter at afgive det⁴⁾.

Men en langt alvorligere klage rejstes et par år senere, $\frac{24}{5}$ 51, imod Oluf Hansen. I spidsen for klagerne stode byens 2den borgmester, Hans Markussen, og alle rådmændene. Den er så særtegnende både for den anklagede og for hele tiden, at

¹⁾ *Fabricius* s. 204, jfr. s. 233. — ²⁾ ligl. s. 204 og 233. — ³⁾ Jyske Tegn. 1643 fol. 64. — ⁴⁾ *Fabricius* s. 204-05.

vi skulle meddele et nogenlunde udførligt uddrag af de vigtigste klageposter:

Siden Oluf Hansen blev borgmester, vare, byen til mærkelig stor skade, byens regnskaber ikke årlig blevne forklarede, men ganske forbigåede; — imod resessen havde Lavrits Kristensen i nogle år været byens kærner; nys var han død i armod tillige med sin kone, men han var aldrig holdt til at gøre regnskab, hværken for hvidstolden eller for anden byens indtægt, og O. H. burde nu erstatte byen, hvad den havde lidt ved denne hans forsømmelse; — i sytten år var der ingen rente svaret af de tretti rdl., som vare givne til skolens fattige elever, og selve kapitalen syntes forsvunden; men også dette burde O. H. svare til, da han havde haft tilsynet; — O. H.s moder havde skænket hundrede spesiedaler til de tre boder, som hun havde givet byen, men i tretten år havde O. H. taget pengene til sig og hværken gjort regnskab for dem eller givet de fattige enker den hjælp, de efter fundatsen skulde have, hvilket var „en stor synd og høj dristighed;“ — efter et gammelt pergamentsskøde på rådhuset var der givet et hus og ejendom til en af kirkerne; på denne havde O. H. ladet bygge huse uden at have fræmvist lovligt skøde, og uden at de kunde finde, at han havde givet noget vederlag; — af byens rådstuhave havde han ligeledes egenmægtig ladet indelukke et stykke jord, som han havde sat hus på og lod bruge til kálhaver for sine boder, „ganske uden skøde og adkomst“; — kapellanen Peder Madsen og en anden mand vare for nogen tid siden døde [kapellanen for o. ni år siden], men der var ingen rigtighed gjort for deres formue enten ved registrering eller skifte, og dog var der efterladt umyndige børn; — i mange år havde O. H. været forstander for hospitalet og årlig på de fattiges vegne oppebåret femti tdr. rug og byg af byens avlsbrugere, men havde ikke efter ordinansens bydende gjort regnskab derfor i rådets nærværelse; — flere stykker af byens jorder havde han egenmægtig tilegnet sig til eget brug, således Sutfeld (Sortfeld), hvor byens hyrdehus i mange år havde stået; — på Lovby mark havde han ladet et stort stykke skov, der var byens fællesskov, med mange store og små egetræer, omhugge og rødde, bortført træerne, og gjort sædeland deraf til sin egen nytte, men til byens store skade osv. — Dette er mange af de omboende bønder bevidst, så vel som byens borgere; de kunde dog ikke let vidne sandhed derom imod borgmesteren, men „snarere som enfældige folk lade sig tilhidsse, først ved bænkebreve sådant at forvilde, og siden til tinge det nogenlunde at bekræfte.“ Borgerne havde allerede tidligere forelagt disse klagepunkter for slotsherren Lavrits Ulfeld, som vel havde tilholdt O. H. at er-

klære sig desangående, men hans erklæring havde kun været „svats og unøjagtig undskyldning.“ Nu kræve de sagerne undersøgte og borgm. O. H. tilholdt at erstatte skaden eller bevise sine adkomster og fræmlægge skøder, regnskaber osv. Kan denne deres bøn nu ikke opfyldes, bede de om at måtte afskediges fra sine bestillinger.

Men — borgm. Hans Markussen og rådmændene bleve ikke afskedigede, og O. H. vedblev at være borgmester! Måske, gætter Fabricius, har klagen ikke nået ind til kongen, og, så utroligt det end må forekomme os og vor tid, synes sagen at være jævnet i mindelighed ved et forlig¹⁾.

Nogenlunde samtidig havde han en anden sag: borgmester og råd kaldte ¹⁵/₉ 1650 kapellanen i Horsens, Povl Klemensen Bruun, til byens sognepræst, og borgmestrene kaldte tillige høreren Nils Jensen Bryde til kapellan i Bruuns sted. Rådmændene vilde dog ikke have Bryde, men valgte på egen hånd høreren i Århus Sven Kristensen, og gave ham kaldsbrev. Da (⁵/₁₂) bade borgmestrene kansleren, at han ikke måtte lade rådmændene få deres villie. Kongen kasserede nu bægge kaldsbrevene, både Brydes og Sven Kr.s, og udnævnte isteden (²⁴/₆ 51) Kristen Eriksen, hidtil præst ved Olufskirken i Skåne, til det ledige kapellani*); men rådmændene dømtes i femti rdl.s bøde, deres fører, rådmand og byskriver Tomas Knudsen, blev afsat, og præsten Bruun, som havde „styrket denne dristighed,“ fik en irettesættelse. — Næste år skulde Bruun i og udenfor Tamdrup kirke have sagt „i påhør af vågnsvende og drenge“, at „borgm. O. H. haver gjort mig mere ondt end godt.“ O. H. anklagede ham da, men der kom næppe andet ud af sagen end gensidige beskyldninger. Bruun skrev således ⁹/₅₁ til biskop Jakob Madsen, at O. H. ofte havde bragt ham til at gøre hans arbejde sukkende, da han „haver ikke aleniste forsömt onsdags- og torsdagsprædikenerne (endog når lidelseshistorien forhandlede), men og tit og ofte (imod resessen) bededagsprædikenerne, at jeg intet skal tale om sön- og helligdage.“ I de ni år, jeg har

¹⁾ *Fabricius* s. 205-07, jfr. s. 19, 183, 286-87 og 293. — *) N. J. Bryde blev ⁸⁰/₁₁ 51 præst i Koldby på Samsø, Sven Kristensen ⁸⁰/₅ 52 præst i Nim og Underup (*Wiberg* II. 231 og 446).

været præst i byen, har han ikke en eneste gang været tilstede ved morgenbønnen, „hvoraf er flydt og fulgt en stor nedbrydelse, ti han er den øverste borgmester i Horsens.“ Når O. H. taler om det gode, han har gjort mig, så, „enten han mener det stykke klæde, som han forærede mig over hans sal. hustrus lig, som jeg tilforn nat og dag i hendes svaghed, som billigt var, betjænte, eller andet, da takker jeg ham for det; kan han fordre, så er jeg, Gud ske lov! god for at betale ham det“¹⁾. — Sænderlig kirkelig har O. H. altså ikke været, skönt han var ærkebispens helbroder.

Skönt det kun middelbart vedkommer O. H., skulle vi som noget særtegnende for tiden meddele følgende uddrag af kæmnerens regnskab: „²⁸/₈ 1656 efter borgm. O. H.s befaling leveret en fordreven herremand Joh. Fried. v. Egsberg udaf Schlesien 3 sld.“ — „⁸/₈ efter borgmesters befaling givet en fordreven herremand 5 $\frac{1}{2}$ “; — „²/₁₁ efter borgm. O. H.s seddel givet en brandlidt mand fra Låland, som havde kgl. maj.s brev og bevilling, 5¹/₂ sld.“ — „²⁶/₁₁ givet en fordreven herremand fra Kurland efter borgm. O. H.s befaling 6 $\frac{1}{2}$ “²⁾. Det var almisser, som selvfølgelig kom på byens regning.

Elsket og agtet af byen var Oluf Hansen næppe, men ligefuldt blev han 1660 valgt til dens rigsdagsmand. Hans virksomhed på rigsdagen har dog ikke efterladt sig noget som helst kendeligt spor. Han synes mest at have været fraværende, og allsags handelsvirksomhed har vistnok optaget ham langt mere end den lovgivende. Ligefuldt var han en af de mange, som ²⁶/₁ 61 sattes til at udarbejde en ny lovbog, men han har næppe udrettet mere i dette brogede nævn end alle de andre, tyveto i tallet. Som bekendt, måtte der da også indsættes nævn efter nævn, inden vi 1683 fik vor „Danske Lov“, hvis forfatter endda nærmest blev en enkelt mand, den fortræffelige professor Rasmus Vinding.

Oluf Hansen var visselig en velhavende mand: allerede 1627 ejede han to gårde og en have i Horsens, og 1632 opførtes han for „fem gårdes eje“³⁾. Om tallet på hans gårde således ved-

¹⁾ *Fabricius* s. 97-98, 104-05; *Wiberg* I. 681-82. — ²⁾ *Fabricius* s. 325-27. — ³⁾ ssteds s. 208.

blev at våkse, kunne vi ikke afgøre, men han har nok sørget for, at hans formue ikke siden mindskedes. Ved den ene af gårdene var der en toft „med behørigte fire fiskedamme og vand-spring, som løb gennem Grønnegade“, og „fra det sydøstre hjørne i den sønderste [dam] lå der render i jorden, som gik ned i borgm. O. H.s gård, hvor vandet sprang af en post“¹⁾. — ²⁵/₆ 52 fik Korfits Ulfeld ordre til at hjælpe ham til rette i anledning af hans „klagelige andragende“²⁾, hvis indhold dog ikke kendes (mulig har det drejet sig om de ovennævnte sager, enten den med hans fæller i byens øvrighed eller den med præsten Bruun³⁾); men Ulfeld kan næppe have gjort stort ved sagen, da han jo tre uger senere løb af landet. — ⁶/₉ 1660 udgik der missive til Henning Pogvisch i anledning af en bevilling for borgm. O. H. til i hans og „hans hustrus“ levetid at være fri for fæste og afgift af kronens part i Hatting sogns kirketienende, når den bliver ledig efter borgm. Ernst Ernsts ens enke³⁾. (Det skulde da næsten synes, at han har giftet sig 2den gang, efter sin 1ste kones død; hvad vi dog ellers ikke have set antydnet. Vistnok er „bevillingen“ en gammel ramse, som i tankeløshed er gengiven uafkortet.) — ¹⁴/₈ 61 pålagde rentekammeret lensherren at erklære sig over et andragende fra O. H. om noget af Stjærnholm ladegårds forpagtning⁴⁾); men erklæringen kendes ikke.

Oluf Hansen Svane var gift med *Elisabet v. Baden*, der sikkert var en syster til borgmester Ernst v. Baden, med hvem han altså var dobbelt svågrer. Med denne hæderlige og fredelige mand synes han altid at være kommen godt ud af det; men dette var selvfølgelig Badens fortjæneste. Hun døde længe før han (*inden* ⁹/₉ 51, som vi af Bruuns klage til bispen have set), måske i barselsæng (?), og, om han påny indgik noget ægteskab, er i det mindste tvivlsomt. Selv døde han *inden* ²³/₇ 1664, da et kgl. missive til magistraten i Horsens siger: „Eftersom os elskelig, hæderlig og højlerd dr. Hans Svane sig hans afgangne broders, Oluf Hansens, efterladte børns værge-

¹⁾ *Fabricius* s. 267. — ²⁾ Sæll. Miss. 1652 fol. 57. — ³⁾ Jyske Miss. 1660 nr. 153. — ⁴⁾ Delib.-prot. 1661 I^a nr. 339.

mål som rette værge, en del for sit æmbede, en del for sin fraværelse skyld dér på steden, ej kan påtage, da haver I bem. börn vederhæftige formyndere dér i byen at forordne, som samme værgemål sig kunne påtage og de umyndiges gavn og bedste i alle måder søge, som forsvarligt kan være.“¹⁾

Börnene vare: 1) mag. *Elias Olufsen Svane*, der $\frac{3}{12}$ 1687 blev kaldet til præst ved Horsens hospital og Torsted, i hvilket æmbede han døde (jd. $\frac{31}{1}$ 1724)²⁾. Var gift med Karen Frederiksdatter. Han var ikke alene efter kødet sin faders søn: Fabricius siger, at „tingbogen synes at vidne om hans stridslyst“, og fræmfører herpå flere slående prøver³⁾, som blandt andet lade os skønne, at han hværken agtede sin provst eller byens øvrighed eller lov og ret; — 2) *Frederik Olufsen Svane*, ejer af Bisgård, afkøbte sine tre brødre den toft med fiskedammen og vandspring, som de havde arvet efter faderen; — 3) *Oluf Olufsen Svane*, vistnok ejer af Vårsø, hvor han i det mindste boede 1695; — 4) *Ernst Olufsen Svane*, († 1719) var allerede $\frac{28}{1}$ 1710 (og vel forinden) toldkontrollør i Horsens og gift med Mette Knudsdatter af Mårslet (deres datter Ane Margrete Svane, f. 1704, blev 1728 gift med en baron Reitzenstein i Voigtland); — 5) *Olufsen Svane*, † som student*); — 6) *Maren Olufsd. Svane*, † ugift, jd. $\frac{13}{7}$ 1686⁴⁾.

Lidt om Bagge Vandals Ophold i Norge.

Meddelt af Archivfuldmægtig **E. A. Thomle**.

Archivar, Dr. phil. O. Nielsen har i dette Tidsskrifts 3die Række IV. S. 194—202 meddelt nogle supplerende Oplysninger

¹⁾ Jyske Miss. 1664 nr. 89. (Man kunde mulig heraf slutte, at også broderen Anders dengang har været død; jfr. s. 38.) — ²⁾ *Wiberg* I. 684. — ³⁾ *Fabricius* s. 179-80. — ⁴⁾ ssteds s. 208, jfr. 179-80, 267 og 357. — ⁵⁾ $\frac{20}{7}$ 1674 blev en „*Johannes Olai Svaningius*“ student „e schola Hottersnensi“ (*S. Birket Smith* „Kbhvns univ.-matr.“ II, 50); måske er det ham? men han må da rigtig nok mindst have været 23 år gammel (jfr. foregående side).